

ПОРІВНЯЛЬНА ЕТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ

Тема №6

ПЛАН

- 1. Етимологічні джерела мов.
Власномовна та запозичена лексика.
- 2. Асиміляція запозичень.
- 3. Вплив запозичень на лексико-семантичну систему.
- 4. Іншомовні запозичення в сучасній англійській мові та українській мовах

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка. – М.: Высшая школа, 1977. – С.143–155.
2. Антрушина Г.Б., Афанасьева О.В., Морозова Н.Н. Лексикология английского языка. – М.: Высшая школа, 1985. – С.34–58.
3. Акуленко В.В, Німецький вплив на розвиток української мови //Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 12–19.
4. Амосова Н.Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка. – М., 1956.
5. Биховець Н.М. Запозичення серед англійських неологізмів //Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 57–63.
6. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. – К., 1966.
7. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови. – Запоріжжя: ЗДУ, 1998. – С.142–166.
8. Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя, 2001. – С.43–56.
9. Зацний Ю.А Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу англійської мови. – Львів: ПАІС, 2007. – С.189-214
10. Маковский М.М. Английская этимология. – М., 1986. – С.6–26.
11. Мостовой М.Т. Лексикология англійської мови. – Харків, 1993. – С.151–173.
12. Семчинский С.В. Семантическая интерференция языков. – К., 1974.
13. Семчинский С.В. Калькування як засіб збагачення і ...засмічування мови //Українська мова та література. – 1998. – № 45 (109). – С.1–2.
14. Сучасна українська літературна мова /Под ред.І.К.Білодіда. – К.,1973. –С.101–150.
15. Skeat W.The Concise Dictionary of English Etymology. – Ware, Wordsworth, 1993. – 633 p.

Словниковий склад кожної мови є
наслідком історичного розвитку.

З історико-етимологічної точки зору словниковий склад сучасних мов є досить непростим, оскільки до нього увійшли лексичні одиниці сусідніх мов — латинської, грецької, французької, скандінавських, кельтських, слов'янських, що утворили особливу сукупність лексичного складу.

ЕТИМОЛОГІЯ - РОЗДІЛ ЛЕКСИКОЛОГІЇ ЩО ВИВЧАЄ ПОХОДЖЕННЯ СЛІВ У МОВІ

За походженням лексика англійської та української мов має такі пласти:

- спільна індоєвропейська:
stone – стіна, sit - сидіти
- власномовна або споконвічна:
в англійській – германська,
в українській – слов'янська
- запозичена

ВЛАСНОМОВНА ЛЕКСИКА

- Власномовними словами вважаються
 - в англійській мові англосаксонські за походженням, принесені з континенту у V ст. германськими племенами – англами, саксами, ютами;
 - в українській мові – старослов'янські слова.
- За семантичними характеристиками власно мовні слова відображають життєво потрібні поняття нації.

-
- ▣ **Запозичення** – процес надходження і засвоєння іншомовних слів внаслідок різних соціальних причин – війни, торгівлі, подорожей, технічного співробітництва, культурних зв'язків.
 - ▣ Запозичуються, як правило, окремі слова, рідше словосполучення і граматичні структури.

ТИПИ ЗАПОЗИЧЕНЬ:

- – перекладні (кальки):
wall- newspaper - “стінна газета”;
- – семантичні:
apparatus (із латинським правописом);
- – на рівні морфем: telegraph, lexicology.

ДЖЕРЕЛА ЗАПОЗИЧЕННЯ:

- – класичні мови (латинська, грецька):
cheese, cup, castle, cook, kitchen, street,
wall, wine;
- – європейські мови (французька,
скандинавські, норманські, романські,
германські, слов'янські)

ШЛЯХИ НАДХОДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ СЛІВ:

- – прямі, безпосередні внаслідок мовних контактів; англійська – французька, українська – російська, польська
- – опосередковані через третю мову (наприклад, через французьку в англійську надійшло чимало латинських, грецьких, скандинавських слів).

АСИМІЛЯЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ

зміни форми і значення
іншомовних одиниць в
результаті їх засвоєння
мовою реципієнтом

ЕТАПИ АСИМІЛЯЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНЬ:

- ▣ **1. Фонетична адаптація** лексики іноземного походження полягає у пристосуванні фонем і їх сполучень до фонетичного стандарту мови-реціпієнта. Наприклад, запозичення з **латинської**:
 - ▣ лат. *monet* – староангл. *moneta* (coin, mint)
 - ▣ лат. *dictare* – староангл. *dihtian* (compose);
 - ▣ лат. *expendere* – староангл. *aspendan* (spend); лат. *mutare* – староангл. *bemutian* (change).

- **Французькі** запозичення bouquet, buffet, ~~communication, fiancée~~ передають незвичні закінчення за допомогою дифтонга [ei].
- Courage, запозичене значно раніше, змінило у відповідності з англійською нормою і вимову, і наголос.
- До певної міри змінилися незвичні приголосні **німецької** мови, напр.: blitz [blits], rucksack [ruksek], zeppelin [zepelin].

- **Українські** слова іншомовного походження хоч і можуть зберігати наголос мови-джерела, мало відрізняються від слів українських, де наголос не є фіксованим (кіно – село)

Фонетичні особливості мови-джерела спостерігаємо тільки у частини французьких запозичень, де після **б, п і в** зберігаються нехарактерні для української мови звуки: бюро, карбюратор, вестибюль і т.д.

2. ГРАМАТИЧНА АСИМІЛЯЦІЯ.

- При надходженні до англійської мови слова з інших мов часто втрачали свої граматичні категорії, закінчення, систему відмінювання і дієвідмінювання та з часом набирали граматичних рис, властивих англійській мові.

-
- Запозичення із **класичних мов** часто зберігають свою граматичну форму множини, напр.:

datum – data, index – indices,
phenomenon – phenomena.

- Поодинокі слова із цієї групи запозичень набули форми множини, властивої англійській мові, напр.: formula—formulas, formulae

-
- Слова, що повністю підпорядковані граматичним законам мови-реціпієнта, напр.: *alibi* – *alibis*, *item* – *items*
 - При утворенні форми множини, властивій англійській мові, інколи змінювалися значення запозичення із латинської, напр.: *genius* «геній» – *geniuses* «генії»
genii «духи, демони».

-
- В українській мові асимільовані слова можуть мати обмеження на відмінювання:
 - іменники, що не мають відповідних звуків у закінченнях **-у, -і**;
 - частини запозичень, що мають кінцеві **-о, -е**: джакузі, метро, авокадо, галіфе, партмоне

 - Вони також не приймають закінчень для позначення множини

3. ЛЕКСИЧНА АСИМІЛЯЦІЯ

- При переході слова із однієї мови в іншу змін зазнають не лише його фонетична і граматична структура, але і значення.
- Наприклад, в англійських текстах спостерігаються вживання запозичених французьких слів у конструкціях з прийменниками **at, by, mid, of, through, with.**

- Поодинокі фрази дали поштовх до утворення відповідних **кальок**, напр.:

aller en exil – to go in exile;

mettre son etude – to set one's study.

- Значна частина запозичень до англійської мови надійшла внаслідок перекладацької роботи. Перші англійські глосарії, головню англо-латинські і латино-англійські, відомі, починаючи з VII століття.

ВПЛИВ ЗАПОЗИЧЕНЬ НА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНУ СИСТЕМУ

- Асиміляція лексики відбувається поряд або супроводжується змінами в орфографії, фонетиці, граматиці.
- Про перетворення іншомовних слів в справжні запозичення свідчать:
 - функціонування в контекстах мови-реципієнта,
 - входження в парадигми цієї мови (участь в словотворчих процесах, семантична еволюція).

НАСЛІДКИ ЗАПОЗИЧЕННЯ:

- – розвиток словотвору – використання латинських та французьких афіксів:
anti-, re- pro-, counter-, de-, des-, -ism, -age, -able, -ous, -fy;
- – семантичний розвиток значень:
defendere (лат.), defendre "забороняти" (фр.), defend "захищати" (англ.);
restare (лат.), rester "залишатися" (фр.), rest "відпочивати" (англ.).

-
- розширення синонімічних
 - виникнення інтернаціональних слів і псевдоінтернаціональних слів,
 - утворення етимологічних дублетів:
chanel - canal, shirt - skirt, shade - shadow.

-
- Варваризми – одиниці іншомовного походження, які не стали загальноновживаними, не є повністю засвоєними мовою:

Alma mater, тет-а-тет

- Екзотизми – слова і вирази, які засвоєні з інших мов, але позначають предмети, явища мовної дійсності, поняття життя та культури інших народів: євро, кімоно

ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

- Наслідки контактів англійської мови з іншими відігравали особливу роль в становленні та розвитку цієї мови протягом століть.
- Завдяки запозиченням сучасна англійська мова має достатні внутрішні ресурси і вже не потребує великої кількості нових запозичень.
- Глобалізація сучасної англійської мови спричинює її перетворення з мови-реціпієнта у мову-донора.

ДЖЕРЕЛА ЗАПОЗИЧЕНЬ

- **Французька мова** продовжує поповнювати англійську мову новими словотворчими морфемами:
- -eur (arbitrageur, conglomerateur),
- -preneur (biopreneur, infopreneur, ethnopreneur, intrapreneur), тобто частина слова entrepreneur, що виступає як словотворча морфема в значенні “менеджер, бізнесмен”.

ЯПОНСЬКА МОВА :

- Значну кількість складають
- слова, які належать до ділової, фінансової сфери (chukoku, endaka, jusen, kanban, shonizei, zaitech, keiretsu),
- терміни популярної на Заході боротьби “сумо” та інших “бойових мистецтв” (aiku-jitsu, basho, dohyo, mawashi, zensho, kendo),
- назви страв, алкогольних напоїв (jizake, ginjo, seishu, sushi).

КИТАЙСЬКА ТА КОРЕЙСЬКА МОВИ:

- Поширеними запозиченнями з китайської мови стали слова guanxi (для позначення зв'язків, знайомств з потрібними людьми) та gai-ge (для позначення радикальних економічних реформ, які почалися в 80-ті роки).
- Серед запозичень з корейської мови зазначимо слово chaebol, яке означає велике виробниче об'єднання, конгломерат у Південній Кореї.

ІСПАНСЬКА МОВА

- Більшість іспанських запозичень надходило з латиноамериканських варіантів:
- слова, пов'язані з політичними та соціальними рухами, повстаннями (comandante, autodefensa, contra, senderista, somocista, sandinista),
- з відносинами між США та Мексикою (colonia, maquila, maquiladora),
- зі стравами латиноамериканської кухні (enchilada, jalapeno, nacho, taco).

ІТАЛІЙСЬКА МОВА

- запозичення представлені, головним чином, назвами страв, напоїв, особливо видів кави (cappuccino, latte), вин (caldaro, schiava, bardolino, valpolicella).
- dolce vita для позначення “солодкого життя”, numero uno “кращий”
- новий суфікс -azzi, який було виділено завдяки створенню таких неологізмів, як rumorazzi, stalkerazzi за аналогією до італійського слова paparazzi

НІМЕЦЬКА МОВА

- Серед поширених запозичень з німецької мови слід зазначити слово Berufsverbot “заборона на професію”
- Ossi “мешканець східних земель”, Wessi “мешканець західних земель”.
- Суфікс -uber синонімічний англійському -super

ІДИШ

- Bottomline - калька словосполучення *untershte shure*. Вона характеризується досить розгалуженою семантичною структурою, охоплюючи поняття “завдання; суть; основа; остаточна ціль, підсумок, результат” та інші, а первісно функціонувала як комерційний термін “підсумок”.
- З цією одиницею пов’язані неологізми: *bottomline*, *bottomliner*.
- Продовжується створення одиниць з суфіксом *-nik* (*netnik*, *Likudnik*, *streetnik*).

РОСІЙСЬКА МОВА:

- glasnost, glasnostician, glitznost, to perestroika, perestroican.
- З цих слів були виділені частини (nost, stroika), які у певній мірі можна віднести до словотворчих елементів.

-
- babushkaphobia, privilegentsia, rekulakisation, bolshiness, agitpop, apparatchik-city,
 - у справжні запозичення перетворюються слова, які до цього відображали лише “радянські реалії” (apparatchik, gulag, nomenklatura, samizdat, stalinist, stalinism).

УКРАЇНСЬКА МОВА:

- Rukh
- Hlasnist
- Rada
- karbovanets, hryvnya
- Cossack (в останні десятиліття для відбиття поняття “козацтво” почало вживатися похідне cossackhood.)

ВИСНОВОК

- Більшість запозичень викликається необхідністю номінації нових предметів та понять, заміни розчленованої номінеми нерозчленованою.
- Решта - запозичення, які поповнюють експресивні засоби англійської мови.

-
- Таким чином, англійська мова продовжує відчувати вплив інших мов у напрямі збагачення --номінативних та експресивних ресурсів.